
Studenten, der blev til nogen, for at blive til noget

Pædagogisk Diplomuuddannelse: Dramapædagogik
Jysk Center for Videregående Uddannelse, Århus

Afleveret af Gitte Holt & Charlotte Olling Rebsdorf
til JCVU den 10. januar 2005

Indholdsfortegnelse

Forord.....	2
Indledning	2
Problemformulering.....	3
Samfundet dengang og nu.....	3
Dannelse og læring.....	4
Kommunikation	5
Æstetik via drama i danskfaget	6
Dramapædagogik som erfaring.....	7
Hvad kræves der af en dramalærer?.....	9
Beskrivelse af klassen	10
Beskrivelse af praksisforløbet.....	10
Refleksioner over praksisforløbet	13
Perspektivering og konklusion.....	16
Litteraturliste.....	17
Bilag 1: Hvem var Ludvig Holberg?.....	18
Bilag 2: Replikker fra Niels Klims Underjordiske Rejse.....	20
Bilag 3: Evaluering om dramaforløb	21

Forsideillustrationen er taget fra Bluitgen & Karrebæk 1998, 7.

Forord

Når man arbejder med drama i danskundervisning opstår der en magisk energi og livlighed i rummet. I vores dramapædagogiske forløb har vi valgt at tage vi udgangspunkt i Ludvig Holbergs *Niels Klims Underjordiske Rejse* og med eleverne bliver vi alle levende ved at vi sammen træder ind i et underjordisk univers.

Vores undervisningsbaggrund er som dansklærere i 6. og 10. klasse på hhv. Præstemarkeskolen i Søften hhv. Hald Ege Efterskole ved Viborg. Vi har brugt elever fra 6. klasse på Præstemarkeskolen og har desuden et udvalg af elever herfra med til et dramapædagogisk forløb til den mundtlige eksamen.

Indledning

”Aldrig havde jeg drømt om at nå så højt, jeg havde fundet min rette plads; man måtte regne mig for en planet af første rang med egen måne. Jeg var lykkelig.”¹

Niels Klim finder pludselig sig selv som en planet af første rang med egen måne. Hvad mere kan man ønske sig?

Den nye kanon for danskfaget er omfattende, så man bliver nødt til at begynde tidligt i skoleforløbet, hvis man skal nå omkring alle de obligatoriske forfattere. Ludvig Holberg er på listen over de obligatoriske forfattere.

”Det vil være vigtigt i udviklingen af en egentlig kanonlitteraturpædagogik at medtænke den moderne elevtype, for hvem det at læse litteratur, ja at læse i det hele taget, er i hård konkurrence fra andre medier.”² Her foreslås der ligeledes, at man bl.a. fanger elevernes opmærksomhed og sporer dem ind på den klassiske litteratur vha. relevante filmklip, billeder og musik og sandelig også med dramatisering og meddigtning.

”At gøre komedie er at lægge sig ud med hele verden”, sagde Holberg.³

Kan man mon også ved hjælp af drama i undervisningen skubbe så meget til en elev i 6. klasse, at han forholder sig til Holbergs tekst og til sine egne leveregler? Kan man komme så vidt, at

---

¹ Bluitgen & Karrebæk 1999, bind 1, s. 6.

² Undervisningsministeriet 2004, s. 27.

³ DR Video.

'de små planeter' udvider deres horisont og opdager, at der findes mere i universet end dem selv og deres egen lille måne? Kan eleverne lære at tage stilling til, hvad der, for dem, er et godt liv?

Problemformulering

Vi vil gerne give eleverne mulighed for at iagttage sig selv og deres kommunikative handlen i et dramapædagogisk forløb i dansk, med henblik på at skabe basis for elevernes dannelse og læring. Med udgangspunkt i en forholdsvis ukendt klassiker, *Niels Klims Underjordiske Rejse* af Ludvig Holberg, vil vi undersøge hvordan drama kan bruges til at afklare forestillingen om det gode liv, samt hvilke livsværdier, der er vigtige for hver enkelt elev.

Samfundet dengang og nu

I undervisningen må vi tænke på, hvad det er for et samfund vi lever i i dag og have for øje at samfundsstrukturen i Danmark har ændret sig. Fra at være et samfund – allerede i oplysningstiden – hvor udfordringen var kampen mod naturen, er det i dag et ”hyperkomplekst samfund”⁴ vi lever i, og et ”informationssamfund.” Hovedudfordringen for både lærere og elever i dag er kompleksiteten og navigation i informationer i omverdenen, så som praktiske informationer, fælles mål for de enkelte fag, elev- og forældreinformationer mm.

Denne kompleksitet og navigation er blevet en del af vores hverdag som undervisere. Samtidig skal vi også give *eleverne* muligheder for at tilkoble sig megen forskellig information i kraft af lærerens daglige undervisning. Der er oftest så mange muligheder, at eleverne ikke kan forholde sig til dem alle, men må nødsage sig til at vælge visse informationer frem for andre. Det er vigtigt for lærerne at give eleverne muligheder og forudsætninger for at navigere i kaos, men man mister ofte sanseligheden, fordi de påkrævede færdigheder oftest befinder sig i hovedet. Der stilles hele tiden skarpt på de færdigheder, eleverne skal mestre (fx tests), og de er oftest ikke-kropslige. Som Karen Sørensen skriver, er individet ”skabt til at håndtere millioner af bit, men sanseligheden i stoflig bearbejdning er næsten borte fra arbejdsprocessen. Informationerne er blevet fast-food.”⁵

Dagens samfund er præget af fokus på individet. Også i skolen er der med ord som undervisningsdifferentiering fokus på ”at tilrettelægge undervisningen, så den tilgodeser den enkelte elev.”⁶ Samfundet er så komplekst, at det er forskellige værdier, der er vigtige i forskellige sociale sammenhænge. Derfor er det vigtigt, at den enkelte får mulighed for at opdage de forskellige værdier og forholde sig til dem, herunder skolens værdigrundlag. I Præstemarkeskolens

---

⁴ Qvortrup 2002, s. 2.

⁵ Sørensen 1996, s. 125.

⁶ Undervisningsministeriet 2003, s. 4.

værdigrundlag står der eksempelvis følgende: ”Præstemarkenskolens ansatte vil i samarbejde med forældre lave en skole hvor man bliver til nogen, så man kan blive til noget!”⁷ Vi mener, at drama er et pædagogisk redskab, der bidrager til en dybere forståelse af værdierne.

Da Holberg skrev historien om Niels Klim i ca. 1741 befandt han sig på visse måder i en verden, der minder om den, vi befinder os i i dag. Oplysningstidens krav om viden og oplysning om samfundsmæssige og videnskabelige forhold kan vel groft sagt oversættes til vore dages informations- og videnssamfund. Dengang blev videnskaben og oplysningerne dog trukket ned over en befolkning, som ikke umiddelbart så noget formål med alle disse tilsyneladende unyttige oplysninger, mens den enkelte borger i dag kræver viden og indsigt i store og små sager.

Det er mere end nogensinde påkrævet, at man er i stand til at skelne relevant viden fra unyttig tom information. Udenadslære og kongerækker er blevet mindre væsentligt, mens det er vigtigere at vide hvor og hvordan man kan finde den viden, man har brug for. Det er ligeledes vigtigt at vide hvordan man kan bruge viden fornuftigt. Da nutidens samfund er blevet så komplekst, at det er umuligt for den enkelte elev at overskue det hele, er det vigtigt, at eleverne har nogle grundlæggende værdier, som kan bruges som fokuspunkter, når de skal navigere i informationssamfundets viden-kaos.

Dannelse og læring

Dannelse og læring er to vigtige begreber i skolen, der danner basis for udvikling af elevens identitet og vi skal som lærere styrke denne konstante udvikling. I folkeskolens fælles mål for dansk er dannelse sat i centrum: ”Dansk er et dannelsesfag, hvor de grundlæggende kundskaber og færdigheder skal udvikles som en helhed gennem hele skoleforløbet både i faget dansk, og når dansk indgår i tværgående emner og problemstillinger.”⁸ I vores dramapædagogiske forløb i danskundervisningen har vi med *Niels Klims Underjordiske Rejse* forsøgt at skabe basis for udviklingen af disse elementer, men det er sket i et noget andet lys end de grundlæggende kundskaber og færdigheder, som Undervisningsministeriet henviser til.

Forskellige dramatiske kundskaber udfordrer eleven på en anden sanselig måde. Det fundament, vi ønsker at skabe for den enkelte elev er ”udtryksmæssig-, kommunikativ-, oplevelsesmæssig-, analytisk- og formmæssig virksomhed.”⁹ Det ligger måske ikke så langt fra danskfagets traditionelle fundament, men fidusen i det dramapædagogiske forløb er, at individet er kommet ud af fokus for en kort stund: Vi skaber i fællesskab nye forståelsesformer og er afhængige

---

⁷ Sørensen 2004. s.7. Vi har lånt af denne formulering til titlen på denne opgavebesvarelse.

⁸ Undervisningsministeriet 2003, s.10.

⁹ Haugsted 1996. s.10.

af hinanden i de øvelser vi sammen konstruerer. Succes er ikke længere individ-orienteret, men er et fælles mål, som er fuld af uforudsete forhindringer; vi er alle forskellige, men vi kan kun nå målet sammen.

Det kan forekomme vanskeligt for eleverne at forholde sig til brugbarheden af det lærte i dramaforløbet, da det ikke lever op til traditionel målbarhed inden for kundskaber og færdigheder. Eksempelvis spurgte en elev os midt i forløbet: ”Hvad lærer vi af det her?” Spørgsmålet kunne tyde på, at eleven ikke er vant til at reflektere over sanselighed – i det mindste i denne sammenhæng.

I vores dramapædagogiske forløb forsøgte vi at skabe en anden mulighed for dannelse og læring i klassen. I form af samtaler og spørgeskema tilstræbte vi at eleverne skulle opnå en selvrefleksion over forløbet, og bredere over samfundets aktuelle leveregler. Fx regler som ”den der har mest, skylder mest”, eller ”den, der rejser, lærer.”¹⁰ I Niels Klims besøg i den underjordiske verden møder han forskellige personer, der lever efter forskellige regler. I dramaforløbets sidste lektion fik eleverne udleveret et evalueringsskema, hvor de bl.a. skulle give deres bud på egne leveregler. De hæftede sig meget ved en leveregel i Niels Klim, nemlig ”den, der har mest, skylder mest”, og nogle elever knyttede en kommentar til den aktuelle tsunami-katastrofe i Asien. Her skete altså en selvrefleksion, og en 250 år gammel historie kan stadig røre noget i en 6. klasses elev og hendes hverdag. Vi vender tilbage til en detaljeret beskrivelse af det dramapædagogiske forløb i et senere afsnit.

Kommunikation

Kommunikation forstås generelt ofte som brugen af ord i dialoger, men i drama er kommunikation både dialog, monolog og ordløs kommunikation. Sammenspillet mellem kropssprog og det ordløse er en anden form for kommunikation. I fælles mål for danskfaget står der således om drama: ”Gennem praktisk arbejde og oplevelser med forskellige former for improvisation, rollespil og teaterforestillinger udvikler eleverne færdigheder i at forstå og udtrykke sig gennem den dramatiske udtryksform.”¹¹ I vores forløb oplevede vi, at eleverne tilegnede sig nye udtryksformer; de så sig selv i nye sammenhænge. Eksempelvis fik de til opgave at lave ”frys” billeder ud fra nogle temaer, de havde uddraget af Niels Klim. ”Frys” billederne var ordløse, men budskabet var så klart; deres kropssprog talte for sig selv i den aktuelle sammenhæng (se figur 1).

---

¹⁰ I bilag 2 finder man blandt 26 sætninger nogle leveregler, taget fra bind 1 i *Niels Klims Underjordiske Rejse*.

¹¹ Undervisningsministeriet 2003. s. 107.

Figur 1: Billede af eleverne. Tema: fantasi. Supermand (i hvid T-shirt) redder et hjælpeløst offer fra onde magter.

Glæden ved disse små ordløse billeder var ikke til at tage fejl af, og de ville lave flere. Det var heldigvis en del af programmet for den dag. Et delmål var, at eleverne skulle udvide og videreudvikle deres kropssprog. Hvis man fx ikke har noget udvidet kropssprog, kan det ifølge dramaturgen Ida Krøgholt være svært at dramatisere, og derved kan man ikke bidrage til kommunikationen.¹² Vi vil derfor komme ind på den æstetiske erkendelse, som er grundstenen i kropsbevidstheden og udfoldelse af kroppen.

Æstetik via drama i danskfaget

Begrebet æstetisk erkendelse er nært knyttet til begrebet *Katarsis*, som betyder renselse og ”betegner den frigørelse, som opstår som et resultat af en følelsesmæssig oplevelse af en situation som giver indsigt og forståelse i denne situations indhold og kompleksitet.”¹³ Med andre ord er det

---

¹² Krøgholt 2002, 19.

¹³ Sæbø 1998, s. 426. Vi har selv oversat citater fra Sæbøs norske sprog til dansk.

tanken, at den æstetiske erkendelse, som en elev kan opnå gennem drama i danskfaget, kan lede til dannelse af den pågældende elev. Æstetisk erkendelse skulle altså kunne lede til en forøgelse af elevens evne til at se sig selv i nye sanselige sammenhænge.

I vores dramapædagogiske forløb har vi forsøgt – via forskellige øvelser – at lære eleverne at udtrykke sig kropsligt. Vi skabte en ramme omkring den tid, Ludvig Holberg levede i, ved at danse til et stykke tidstypisk musik. Ved første tone rettede eleverne sig op, de begyndte at danse forfinet rundt og med næsen i sky førte de sig frem på dansegulvet. Da de senere skulle lære en tidstypisk dans fra hoffet, brugte de deres figurer fra tidligere. De lærte et udtryksmiddel, dans, dansen forandredes og idet eleverne forandrede deres udtryk flyttede de sig mod en fordybelse og en forståelse af tiden omkring Holberg.

Ludvig Holberg kom to gange på besøg i klassen, lærer-i-rolle, og dette møde gav ligeledes eleverne en dybere forståelse for oplysningstiden (figur 2). De levede sig ind i rollen som tilskuere og spurgte til Holbergs tid. Deres opmærksomhed var rettet ind mod et sanseligt- og oplevelsesmæssigt møde med Ludvig Holberg.

Dramapædagogik som erfaring

Ved at bruge dramapædagogikken i danskundervisningen erfarede vi – særlig i replikøvelsen (se bilag 2 og praksisbeskrivelse, tirsdag) – at eleverne brugte de 250 år gamle replikker i en nutids-sammenhæng. De tog ordene til sig og skabte en situation som var vedkommende for deres erfaringsverden. ”Elevens udviklings- og erkendelsesmuligheder er afhængig af at eleven *er i kundskaben* som et ægte og handlende subjekt i forhold til kundskabens objektive indhold.”¹⁴ I vores forløb henviser *væren i kundskaben* således konkret til processen, at omsætte replikker til en situation, som de forstår at forholde sig til på en ægte og handlende måde.

Ifølge den norske dramapædagog Aud Sæbø er læring en proces, hvor elevernes erfaringer må være det centrale, hvis undervisningen skal lykkes. Videre understreger hun, at samfundet selv sørger for, at hvis det er virkelig vigtigt at noget skal læres, så lægges undervisningen op som en erfaringsproces, ”enten som direkte praktisk erfaringslæring, fx når man skal lære at køre bil, eller som noget iscenesat og vel planlagt, stort rollespil, fx forskellige beredskabsøvelser.”¹⁵ For at lægge op til en refleksion over forestillinger om det gode liv og gode leveregler inviterede vi eleverne som ”livsstilseksperter” til et møde om hvilke regler der skulle indføres på den nye planet ”Bachus” (praksisbeskrivelse, onsdag). Der var forskellige former for livsstilseksperter, fx fritidseksperter, sprogeksperten og politikeren. De forskellige livsstilseksperter havde mange alternative

---

¹⁴ Sæbø 1998, s.394.

¹⁵ Sæbø 1998, s. 310-311.

forestillinger om hvordan et liv bør leves bedst; disse normative regler repræsenterede altså mange forskellige forestillinger om det gode liv.

Men hvordan kan drama føre til, at den enkelte danner sine egne holdninger og identitet? ”Der sker noget i os, når der sker noget med os.”¹⁶ I skolen giver drama os en mulighed for at afprøve holdninger og meninger på neutral grund. Vi spiller et spil. Jeg (eleven) er ikke mig selv, men livsstileksperten, fx politikerens, kan have nogle ideer om at indføre diktatur – med sig selv som diktator. Hvilke reaktioner afføder det i gruppen? Og fører diskussionen til, at jeg ændrer min ide om et bedre liv? Hvilke modargumenter har mine medspillere? I denne proces dannes ”politikerens”, og når eleven senere går ud af rollen, har han erfaret hvilken respons hans mening kan have. Han kan nu justere sine egne synspunkter, og næste gang, der bliver mulighed for at deltage i et rollespil, kan eleven få lejlighed til at afprøve andre synspunkter.

Man kan indvende, at sådan sker det jo også i det virkelige liv. Ja, men forskellen er, at i det virkelige liv ville ”politikerens” sikkert ikke turde at afprøve sine synspunkter, det kunne være for sårbart, hvis klassekammeraternes reaktion var for overvældende. I en dramamæssig sammenhæng er det derimod lovligt – og tilmed påkrævet – at spille en rolle og påtage sig nogle synspunkter og argumenter, som man ikke i virkeligheden kan stå inde for. Som sidegevinst kan det nævnes, at medspillerne også får mulighed for at afprøve deres argumenter på samme vis.

Meninger og holdninger skaber den enkelte i et samspil med den verden, der omgiver os. En forudsætning for ægte og handlende subjektiv deltagelse er eksistensen og/eller udviklingen af en individuel basis:¹⁷

Elevernes selvbillede og selvtillid er de vigtigste forudsætninger for at udvikle og danne konstruktive holdninger. Den elev, som ikke har tillid til egne kræfter og evner og som har et dårligt selvbillede, bliver et let offer for andres negative holdninger og handlinger. Undervisningen må derfor hjælpe eleven til at udvikle selvtillid, et positivt selvbillede, og en realistisk vurdering af sig selv og sine handlinger. Dette er den vigtigste forudsætning for, at kunne leve sig ind i, forstå andre og vurdere andres holdninger og handlinger.

Særlig betydningsfulde personer (’signifikante andre’) har større indflydelse end tilfældige personer. Hos børn og unge er signifikante andre selvfølgelig den nære familie, men også venner og i særlige tilfælde endog læreren. Hvad disse signifikante andre mener og tror har altså indflydelse på, hvordan den enkelte mener og tror. Samtidig prøver man sine meninger af i de sociale

---

¹⁶ Haugsted 1998, s.93.

¹⁷ Sæbø 1998, s. 312-313.

sammenhænge man færdes i. De fleste mennesker er gode til at ændre opførsel – og også holdninger – alt efter hvilken social sammenhæng de befinder sig i. Det er de færreste, der vil fastholde at rockerklubber burde forbydes, mens de sidder i en Hells Angels Bar.

Hvad kræves der af en dramalærer?

Som lærer er man ikke uvant med at spille roller. Der foregår hver eneste dag små dramastykker i klasseværelset. Læreren bruger sin viden om status i forhold til elever, bruger iscenesættelse af ”dagens tekst”, bruger sit kropssprog som kommunikationsmiddel til elever osv.

I en dramapædagogisk sammenhæng går man et skridt videre, for det er vigtigt at alle deltagere accepterer rummet, figurerne og forløbet. Vi leger fx at

- * *Vi befinder os i et konferencecenter. Vi er livsstilseksperter, der skal finde leveregler for den nye planet Bachus.*
- * *Vi befinder os i skolen, Ludvig Holberg kommer på besøg for at fortælle om sig selv.*

Legen kræver at læreren

- selv tør spille en rolle. At man tør og kan spille en rolle overbevisende og troværdigt, men også at man tør gøre en forskel, spille en rolle, i forhold til det der sker i klasselokalet. At man tør tage ansvar.
- har empati i forhold til eleverne. Læreren skal guide både den svage og usikre elev og den dominerende elev til fælles bedste.
- formår at skabe et trygt miljø, hvor den enkelte elev føler, at hans/hendes bidrag er betydningsfuldt, og at alle er uundværlige for processen eller produktet.
- kan gøre det klart for eleverne, at alle har ansvar for sig selv og for gruppen.
- kan skabe en stemning, hvor ingen er bange for at blive til grin, men hvor man kan grine med hinanden.

Det er påkrævet at læreren er velforberedt og at forløbet er veltilrettelagt. Læreren skal tilstræbe at der sker en progressiv udvikling af forløbet. Dette kan være vanskeligt at overskue om målene kan nås før man har afprøvet det i praksis. Først da kan man se tilbage og reflektere over, om man faktisk nåede de satte mål.

Beskrivelse af klassen

Klassen er en stor 6. klasse, der består af 25 elever, heraf 21 drenge og 4 piger. Desuden er der adskillige 'skæve eksistenser' i klassen. En del har en noget anderledes adfærd end hvad der er normalt i en 6. klasse, og 4-5 stykker er ikke i stand til at læse og forstå tekster på egen hånd.

I den daglige undervisning bliver lærestoffet differentieret meget, og det betyder, at eleverne ofte arbejder med forskellige materialer og forskellige udgangspunkter. I vores dramapædagogiske forløb har vi vægtet, at alle skal have det samme udgangspunkt uanset forudsætninger, og alle skal kunne deltage på lige fod. For at tilstræbe et fælles udgangspunkt vælger vi at læse teksten op for klassen, det stiller alle lige. Ludvig Holberg (lærer i rolle) præsenterer sig for alle, atter en fælles oplevelse, og samtidig viser vi, at det er legalt at spille en rolle, for det gør læreren også.

Beskrivelse af praksisforløbet

Mål for undervisningen

At skabe basis for den enkelte elevs dannelse og læring

Delmål

At kende en af Holbergs tekster

At få kendskab til forfatteren og hans tid

At iagttage sig selv og andre

At udvikle elevernes kropssprog

At udforske og uddybe tekstens indhold

At åbne for fantasy-genren

MANDAG 2 lektioner	
OPGAVEBESKRIVELSE	KOMMENTARER
Introduktion Tipskupon om Ludvig Holberg Se bilag 1	Her gives eleverne en fælles forståelse. De får en lille fornemmelse af tid, sted og forfatteren. De forberedes til det univers, der er Holbergs, og dermed også til en forståelse af teksten om Niels Klim, da forfatteren jo skriver ud fra den virkelighed, der er hans. Tipskuponens multiple choice svar sporer eleverne ind på tiden og personen og giver inspiration til at stille Ludvig Holberg relevante spørgsmål.
Besøg af Ludvig Ludvig kommer forbi klassen for at undersøge ved selvsyn, hvordan det er at gå i skole i nutidens Danmark. Meget er ændret, og han kommer til at tænke tilbage på sin egen skoletid, med prygl og	Lærer i Rolle bruges her som en appetitvækker, en fælles oplevelse, hvor Holberg får formidlet faktaoplysninger om tiden og sin egen person. Elevernes nysgerrighed vækkes, og de får en forhåndsviden om det Niels Klims underjordiske rejse, som forløbet kommer til at handle om.

<p>udenadslære. Han slutter sit besøg af, med at formane eleverne om at høre godt efter for det er vigtigt at få en god uddannelse! Ja, måske er det vigtigere at få et godt liv, at finde ud af hvad man er god til og være tilfreds med det?</p> <p>Det minder Ludvig om en historie, han skrev engang, om en student, der ikke fik meget fornøjelse af sit eksamensbevis, men til gengæld oplevede mere end de fleste kunne drømme om. Bl.a. besøgte han en verden inde i vores jordklode, som var befolket af træer..</p> <p>”Ja, I skulle tage at læse den selv, måske kan den også mere mennesker i dag. Så kommer jeg på besøg en anden dag og hører hvad I synes om den.”</p>	
<p>Oplæsning af bogen <i>Niels Klims Underjordiske Rejse, del 1</i></p> <p>Stemningen sættes med gråt stof over nogle kasser, fyrfadsllys, en bådshage og en studenterhue.</p>	<p>Vi vælger at læse teksten op for klassen, for at stille alle lige. Mange af eleverne ville have svært ved at læse og forstå teksten på egen hånd.</p> <p>Når de kun skal lytte får de mulighed for at danne deres egne billeder af den forunderlige verden, uden at blive forstyrret af Dorte Karrebæks tegninger, og der bliver lejlighed til at forklare ord og begreber undervejs.</p>
<p>Umiddelbare indtryk af historien på tavlen</p>	<p>Eleverne giver udtryk for deres umiddelbare indtryk af teksten. Det gøres synligt for alle ved at blive skrevet op på tavlen. Der gives også plads til vidt forskellige indtryk. Også her er alles bud ligeværdige, og alle kan være med uanset forudsætninger.</p>
<p>Udlevering af bogen <i>Niels Klims Underjordiske Rejse, del 1</i></p>	<p>Nu får eleverne lejlighed til at fordybe sig i bogen og dens tegninger. De fleste vil nok være mest optaget af tegningerne, det vil muligvis give et anderledes indtryk af teksten end det eleverne dannede sig, mens de kun lyttede. De skal læse tekst/billeder til næste dag og lede efter temaer, der er centrale for historien.</p>

TIRSDAG 4 lektioner	
OPGAVEBESKRIVELSE	KOMMENTARER
<p>Temaer, der er centrale for historien Skrives på tavlen.</p>	<p>Nu har eleverne haft mulighed for at læse og tænke lidt nærmere over teksten støttet til tegningerne, og de kommer med forslag til temaer. De gør sig de første refleksioner over hvorfor netop disse temaer er vigtige og diskutere dem med klassen.</p>
<p>Dans til musik Musik: Johann Sebastian Bach, Brandenburgkoncert nr. 3 G-dur, 1. sats Musikken er fra den tid. Ved hoffet dansede man ved festlige lejligheder. Hvordan tror I det foregik? Prøv at danse til musikken sådan som man gjorde dengang.</p>	<p>Dansen bruges som opvarmning. Kroppen varmes op og stemningen sættes til et fornemt bal ved hoffet. Eleverne får gennem musikken en følelsesmæssig oplevelse og en ordløs indsigt i Holbergs tidsperiode.</p>
<p>Dans fra hoffet Musik: Johann Sebastian Bach, Brandenburgkoncert</p>	<p>En færdig kædedans introduceres og der arbejdes med at finde den rette fornemme attitude frem. Koncentration om trin, retning, rytme og ikke</p>

nr. 3 G-dur, 1. sats	mindst udtryk.
Statue Hvordan ser man ud når man er glad? Hvordan ser man ud når man er ked af det? Bevæg dig fra den ene stilling til den anden i slowmotion.	Øvelsen skal skærpe koncentrationen og forberede eleverne på den næste øvelse, hvor de skal bruge slowmotion bevægelsen og selv skabe billeder.
Tableauer ud fra temaerne på tavlen. Temaerne genopfriskes, og eleverne bliver i små grupper bedt om at lave et billede, der viser et tema, de selv vælger. Derefter vælger de et nyt tema, og de to billeder kædes sammen med en slowmotion bevægelse. Vises for klassen. Hertil tidstypisk musik Musik: Händel, Concerto Grosso No. 10, d-mol, Ouverture	Her bliver eleverne i grupper nødt til at tale sammen om temaerne og blive enige om hvilket tema, de vælger. Altså får de forholdt sig til temaerne. De arbejder med temaerne på egen krop, og det færdige resultat bliver en æstetisk oplevelse støttet af musikken.
Replikker fra teksten. Vi har på forhånd valgt replikker fra teksten, se bilag 2	Replikkerne er essenssætninger fra teksten og er med til at åbne øjne og ører for Holbergs budskab. Eleverne øver replikken, mens de går rundt i lokalet. Forskellig betoning mv.
Niels Klim og træerne Eleverne deles ind i grupper på 4. 3 elever vikles ind i et stykke stof. De skal forestille et træ med 6 arme. Den fjerde agerer Niels Klim. Replikkerne bruges som udgangspunkt for en samtale mellem et træ og Niels Klim.	Ideen er at de skal bevæge sig lidt rundt mellem hinanden, og det skulle synliggøres, at træerne har mange arme og bevæger sig langsomt. Endvidere skal eleverne på egen krop mærke, hvordan en samtale udspiller sig mellem Niels Klim og et træ.

ONSDAG 2 lektioner	
OPGAVEBESKRIVELSE	KOMMENTARER
1-2-3-rødt lys stop stop og frys i billeder Niels Klim falder ned i hullet Niels Klim i fængsel Niels Klim med sin egen måne	En leg, som klassen kender, men nu i en ny sammenhæng. Med deres kropssprog skal de nu udtrykke dele af historien, og får den dermed genopfrisket, og i fællesskab arbejder vi os ind i Klims univers.
Replikspil Alle har en replik fra dagen før. Opgaven er nu at sætte et lille spil sammen som udnytter/giver mening til replikkerne som er tilfældigt sammensat. Viser for hinanden.	Eleverne bruger replikker fra teksten i en nutidig sammenhæng eller i en situation ud fra teksten. Det betyder at de reflektere over betydningen af replikken og måske anvender den i en ny sammenhæng.
Ekspertpanel – et rollespil Regeringen på den nye planet Bachus har indkaldt til møde med det formål at få lavet nogle love og regler så planeten kan blive et godt sted at være. Eleverne får et par minutter til at overveje hvad de er eksper i og til at finde på et navn. Mødelederen begynder med en præsentationsrunde så alle får sagt sit navn og lidt om deres ekspertområde. Herefter beder mødelederen dem	Eleverne bliver kastet ud i en spilsituation, hvor de ved hjælp af en opdigtet ekspert får lejlighed til at afprøve forskellige synspunkter overfor hinanden. De kan efterfølgende justere deres argumentation i forhold til den respons de har fået i spillet.

tage stilling til hvilke leveregler/værdier der er vigtige at bringe med til den nye planet Bachus, som snart skal befolkes. Der er indkaldt to ekspertgrupper og de skal senere mødes og blive enige om et fælles værdisæt.	
--	--

TORSDAG 1 lektion	
OPGAVEBESKRIVELSE:	KOMMENTARER:
Genfortælling af <i>"Niels Klims Underjordiske rejse 2, Hofløberens verdensomrejse"</i> og <i>"Niels Klims Underjordiske rejse 3, På rejse i Vidunderlandene"</i> Hvordan går det videre med Niels Klim. De to bind genfortælles i uddrag, nogle passager læses op for sprogets skyld, mens andet genfortælles for at eleverne er ajour med historien	Lægger op til Ludvig Holbergs næste besøg og skærper igen interessen.
Spørgsmål til Ludvig Holberg Lektie hjemme: forbered spørgsmål. De skal tænke over hvad de allerede har lært om Holberg og Niels Klim.	Der er lagt op til at de kan stille spørgsmål til både Holberg som person og forfatter og til Niels Klim. Eleverne tvinges til at reflektere over forløbet, at undre sig over forskellige aspekter af Holbergs liv eller Niels Klims oplevelser. Optakt til Holbergs besøg.

FREDAG 2 lektioner	
OPGAVEBESKRIVELSE	KOMMENTARER
Evalueringskema	Skema er tænkt som en evaluering af forløbet, men der er også indlagt et spørgsmål som lægger op til meddigtning omkring hvordan det går Niels Klim i det sidste bind. Endelig er der et spørgsmål som gerne skulle afdække om eleverne har forholdt sig til egne værdier og leveregler.
Ludvig kommer igen	Ludvig kommer igen og klassen kan nu stille ham spørgsmål, som de har forberedt hjemme. Ludvig vil også spørge til hvad de synes om historien om Niels Klim, og hvad de kan bruge den til i dag.
Oplæsning af <i>"Niels Klims Underjordiske rejse 4, Solens gesandt og den sagtmodige klokke"</i>	Der tales efterfølgende om hvilken relevans teksten har i dag.

Refleksioner over praksisforløbet

Første dag efter juleferien i en klasse, som har brug for faste rammer, er måske ikke den bedste måde at begynde et dramaforløb i et nyt lokale, i en ny sammenhæng og med en ny lærer. Klassen var meget snakkende og urolig. Den første opgave var tipskuponen, som fik dem dysset lidt ned for en kort stund, men da Holberg arriverede, var den gruelig gal igen.

I betragtning af den dårlige timing gik det egentlig meget godt. Holbergs ankomst gav anledning til mange umiddelbare spørgsmål til hans person, og tipskuponens spørgsmål blev også lige afprøvet. Der kom også lettere fjollede spørgsmål, som Holberg dog kunne styre i den rigtige retning. Der blev i hvert fald skabt en interesse.

Det var nødvendigt at træde ud af rollen et par gange og iredesættte enkelte elever, det lykkedes også uden at bryde illusionen. Eleverne kunne kende forskel på læreren og Holberg da kropssproget bevidst forandres fra lærer til Holberg og omvendt.

Der var mange forskellige umiddelbare reaktioner på Holberg. En del gav højlydt udtryk for, at det var fjollet, og de kunne da godt se, at det var deres lærer. Andre prøvede at afsløre Holberg ved at stille snedige spørgsmål, og atter andre accepterede legen og spillede med.

Da Holberg kom tilbage i slutningen af forløbet, var de meget mere med på ideen og stillede meget relevante spørgsmål.

Alle elever var til gengæld meget optagede af tableauerne og de små replikskuespil (se bilag 2). Det var tydeligt, at de nød at agere, og de nød at vise deres resultat frem for klassen. Grupperne var meget kreative i deres brug af replikkerne, nogle splittede sætningen op og brugte enkelte ord, andre valgte at en skulle bruge alle gruppens sætninger. En af grupperne oplevede endda, at deres spil pludselig blev magisk, og i fremførelsen kunne publikum se noget, som gruppen slet ikke havde tænkt på.

Tirsdag havde vi afsat fire timer til at arbejde. Undervejs i forløbet overvejede vi, om det var for lang tid – om eleverne ville blive trætte – men da det gik rigtig godt i tredje time, og klassen emmede af energi og vilje, blev vi enige om at tage den sidste time med. Det var en fejl!

Efter frikvarteret var magien forsvundet, og replikarbejdet savnede den koncentration, vi havde set i foregående time. Måske kunne vi have genoprettet stemningen ved at bruge tid på en koncentrationsøvelse, evt. dansen, som de kendte, eller en mere styret aktivitet. Replikarbejdet var de hurtigt færdige med, og vi prøvede så at holde os til planen og introducerede ideen med træerne for dem (se praksisbeskrivelsen for tirsdag). Det gav straks tumult, fordi en del elever, dem der skulle være Niels Klim, stod og ventede, mens vi klædte træerne på. Det første træ var mest optaget af at tumle rundt, og snart blev det til en tumlelegeplads og noget, der lå meget fjernt fra Niels Klim. Vi stoppede øvelsen, og sendte klassen hjem. Efterfølgende overvejede vi om øvelsen måske havde forløbet mere efter intentionerne, hvis vi havde udleveret et stykke stof og nogle replikker til fire elever med beskeden: Lav et træ med seks arme og lad træet og Niels Klim tale sammen, mens de bevæger sig mod fyrstens palads i Potu.

Oplæsning eller genfortælling? Vi valgte oplæsning af første bind af *Niels Klims underjordiske rejse* for at give eleverne et indtryk af sproget, for selv om det er en gendigtning,

anvendes både ord og sætningskonstruktioner fra originalversionen. De to næste bind blev genfortalt af hensyn til tiden, og det sidste bind blev læst op. Elevernes kommentarer var, at de synes bedst om de to midterste bind, nok fordi det var lettere for dem at forstå handlingen fortalt med lærerens egne ord, men vi synes også, det er vigtigt, at de får en fornemmelse af sproget, og derfor valgte vi oplæsning.

Rollespillet med 'ekspertpanelet' var klart et hit. Der herskede lidt uro og forvirring, indtil de helt havde forstået ideen. Man de allerfleste synes, at det var det sjoveste. De var ret gode til at finde på en ekspertrolle, og de var gode til at blive i rollen. Det var svært for dem at hæve sig op over det konkrete plan, og der blev mødelederen nødt til at guide dem og oversætte deres konkrete bud, fra fx "et hegn til at holde dinosaurer ude" til "er det vigtigt at have et forsvar mod eventuelle fjender?"

Vi kunne sagtens have brugt mere tid til at diskutere i de to paneler, og diskussionen om et fælles værdisæt blev vi, pga. tiden, nødsaget til at korte ned til en præsentation af de to panelers forslag. Det var bemærkelsesværdigt, at alle kom på banen og gav udtryk for deres synspunkter i panelgrupperne. Det var helt klart trygt for den enkelte elev at have en rolle at gemme sig bag.

Med lidt ekstra tid kunne man have lavet en prioritering og valgt et par stykker af de bedste leveregler ud. Gruppen kunne have hjulpet hinanden med at finde på gode argumenter. Der ville have været skabt et fællesskab omkring nogle vigtige værdier, eleverne ville have øvet sig i diskussionens kunst, kommunikationen ville have været i højsædet, og det samlede panel ville være klædt godt på til en fælles diskussion med det andet panel.

Mange elever gav udtryk for, at de godt kunne tænke sig at prøve at være eksperter igen. Vores tolkning er, at de netop i denne øvelse har oplevet at iagttage sig selv og andre i en kommunikativ situation, som giver dem mulighed for at afprøve synspunkter i en neutral sammenhæng.

Som dansklærere sidder vi tilbage med et ønske om at bringe flere danskfaglige aktiviteter ind i forløbet, fx meddigtning efter at eleverne havde fået læst første del af *Niels Klims underjordiske rejse*. Eleverne kunne besvare spørgsmål som "Hvad sker der nu med Niels Klim?" eller "hvad var der sket, hvis det var dig, der faldt igennem et hul til en anden verden?"

Elevernes tegninger af træbefolkningen er meget inspirerede af Dorte Karrebæks tegninger. Det kunne være sjovt at se, hvordan de ville udtrykke sig, hvis de blev bedt om at tegne træerne, inden de fik lejlighed til at se bogens illustrationer.

Perspektivering og konklusion

Vores mål med det dramapædagogiske forløb har været at skabe basis for den enkelte elevs dannelse og læring. Vi har givet eleverne nye muligheder for at deltage i nye kommunikative sammenhænge. Vi har samtidig gjort det muligt for den enkelte elev at iagttage både sig selv og andre i forestillingen om, hvad et godt liv bør indeholde.

Allerede i 6. klasse lægges kimen til overvejelser om elevernes fremtidige uddannelse. Eleverne udsættes for konstante påvirkninger fra forældre og skole; de skal tage stilling. Der kan opstå forvirring om elevens eget selvbillede, men med muligheden for at afprøve forskellige roller og sider af sig selv i drama, kan eleven afdække sine forestillinger, fx forestillingen om det gode liv, uden at blive draget til ansvar.

Hvis vores dramapædagogiske forløb skal bruges i en 10. klasse ville en række forhold være forskellige fra en 6. classes situation. Vi ville da skulle foretage visse ændringer, og samtidig ville nogle af øvelserne kunne medføre en dybere refleksion. For det første vil det for en 10. classes elev være lettere at acceptere lærer-i-rolle. De ville turde at spille med og acceptere skuespillet. For det andet vil en 10. classes elev som 'livsstilsekspert' bedre kunne bevare illusionen om konferencsalen samt vigtigheden af at være samlet om at finde nye leveregler. Diskussionen ville sandsynligvis ikke behøve at blive guidet hen mod et højere niveau, for at de ville forstå den eventuelle diskussion, der ville opstå af forestillingen om det gode liv. De vil have en dybere indsigt i de iagttagelser, der sker af dem selv, og af hinanden. For det tredje vil det være oplagt at inddrage dele af den danske originaltekst, da de vil forstå – og have mulighed for at undres over – datidens sproglighed. Endelig vil replikspillet (praksisbeskrivelse, torsdag) kunne få en anderledes dynamik, da eleverne bedre vil forstå at bruge sætningerne på alternative måder.

Vi er overbeviste om, at 6. klasse i kraft af det dramapædagogiske forløb har fået historien om *Niels Klims Underjordiske Rejse* ind under huden på en alternativ måde. Kroppen husker – de husker Holberg. Et nyt fællesskab omkring en historie er skabt.

Figur 2: Og vi lader billedet stå et øjeblik...

Litteraturliste

- Bluitgen, Kåre & Karrebæk, Dorte. *Niels Klims Underjordiske Rejse* (bind 1, 2, 3 og 4): *Frit efter Ludvig Holberg*, 1999, Karlslunde: Agertoft.
- Billeskov, F. J., *Ludvig Holberg i tekst og billeder*, 1984, København: Finn Jakobsen.
- Boelt, Vibeke og Oxenvad, Anne Sofie, "Kroppen som fortæller", *Idræt*, nr. 1, 2002, 24-25.
- Frederiksen, Bodil, *Hvem var Holberg? En introduktion til Ludvig Holberg og hans tid*, 1984, København: Aschehoug.
- Haugsted, Mads Th., "Drama: et kunst- og erkendelsesfag", *KVAN*, 44, marts 1996, s. 7-18.
- Krøgholt, Ida. "Risiko eller fare: Åbning og lukning af teaterprocesser", *Aktuelle Teaterproblemer*, nr. 48, 2002, Århus: Det Humanistiske Fakultets Reproafdeling.
- Qvortrup, Lars. *Det Hyperkomplekse Samfund: 14 Fortællinger om informationssamfundet*, 1998, København: Gyldendal.
- Salling Larsen, Anne-Lise og Vejleskov, Hans, *Videnskab og forskning: En lærebog til professionsuddannelser*, 2002, København: Gads Forlag.
- Sæbø, Aud Berggraf. *Drama – et kunstfag*, 1998, Tano, Ashehaug.
- Sørensen, Flemming, "Præstemakskolen-informationshæfte 2004/2005" 2004, Hinnerup kommune.
- Sørensen, Karen, "Drama – en musisk dimension", *KVAN*, 44, marts 1996, s. 118-126.
- Therkildsen, Helge, *Sur og Glad: tekster af og om Ludvig Holberg*, 1988, Viborg: Malling Beck.
- Undervisningsministeriet, *Dansk litteraturs kanon*, Uddannelsesstyrelsens temahæfteserie nr. 11, 2004, København: Undervisningsministeriet, Uddannelsesstyrelse.
- Undervisningsministeriet, *Fælles Mål: Faghæfte 1, Dansk*, Uddannelsesstyrelsens håndbogsserie nr. 9, 2003, København: Undervisningsministeriet, Uddannelsesstyrelse, Område for Grundskolen.

AV-kilde

- DR Video, "Ludvig Holberg – latteren runger endnu", ukendt årstal (fremgår hverken af videoen eller omslaget).

Bilag 1: Hvem var Ludvig Holberg?

Ludvig Holberg var

- a) En tysk popsanger
- b) Smed i Hinnerup
- c) Dansk/norsk forfatter

Ludvig Holberg var født og opvokset i

- a) Danmark
- b) Norge
- c) Sverige

Ludvig Holberg levede

- a) På samme tid som Jesus
- b) I 1700-tallet
- c) I Vikinge-tiden

Ludvig Holberg var

- a) Søn af en fattig jomfru
- b) Søn af en norsk præstedatter
- c) Søn af en amerikansk skuespillerinde

Ludvig Holberg var uddannet

- a) Tømrer
- b) Teolog
- c) Læge

Ludvig Holberg døde i

- a) 1754 i København
- b) år 35 e.Kr. i Jerusalem
- c) 2003 i new York

Én af Ludvig Holbergs mest kendte tekster er

- a) "Hobitten"
- b) "Niels Klims underjordiske rejse"
- c) "Den grimme ælling"

Holberg brugte en del af sit liv på

- a) at rejse rundt i verden
- b) at male store vægmalerier
- c) Komponere musik

Holberg talte flere forskellige sprog, bl.a.

- a) Latin, fransk og italiensk
- b) Russisk, spansk og finsk
- c) Japansk, kinesisk og tyrkisk

Bilag 2: Replikker fra Niels Klims Underjordiske Rejse

Lad bare mig løse gåden om den sukkende hule
Vi ses i aften, kære venner.
Jeg, en planet af første rang med egen måne.
Jeg er lykkelig.
Alle de lærde professorer skulle lige se mig nu.
Vig bort, uhyre, thi jeg har eksamen.
Se, jeg er en lærd mand og ikke sådan at hundse med.
Åh, kender disse trævæsener til retfærdighed?
Ak, han er lærenem, Ak, han er lærenem. Ak, han er lærenem.
Forsvind, dumme aber!
Se, mit fine eksamensbevis, hvilket embede mon jeg kan få.
Selv til den mest ubrugelige er der et job.
Det er forbudt at diskutere Guds væsen.
Den, som fordømmer andres meninger, bliver regnet for gal.
Den, som har mest, skylder mest.
Ingen må anses for at være så dum, at han ikke kan bruges til noget.
De ligegyldige bøger bliver rensset ud og kastet i kloakken.
Min vaskekone, det elendige lindetræ, kaldte mig for en umoden person.
Den, der rejser, lærer.
Du er hermed udnævnt til Hofløber.
Jeg vil gerne overrække fyrsten min nyskrevne bog.
I Potu gentager vi alt tre gange.
Vi oplærer folk til at tale.
De, der fatter for hurtigt, mangler dømmekraft.
Vi binder grene på dig, så du har kunstige arme.
Det eneste fortrin, fødslen kan give, er mange grene.

Bilag 3: Evaluering om dramaforløb

Evaluering af dramaforløb om *Niels Klims underjordiske rejse* af Ludvig Holberg

Navn:

6. A Præstemærkskolen

Hvad har været det mest spændende?

Eksperterne (14)
Frysebilleder (5)
Replikspil (4)
Tipskupon
At danse
Når vi selv lavede noget
At Holberg kom på besøg

Hvad har været det sværeste?

At holde balancen som træer (5)
Dansen (4)
Frysebilleder (3)
At forstå Ludvig Holberg (3)
Replikspil (2)
At forstå historien (2)
At være Niels Klim når træerne fjollede
Tipskupon
At læse bogen
At finde på en ekspertrolle

Hvad kunne du tænke dig at lave en anden gang?

Ekspertpanel(15)
Replikspil (6)
Frysebilleder (3)

Hvordan var Niels Klims liv i Potu?

Alexander skriver:

"Han havde det fint i Potu, men han syntes det var snyd, at han ikke fik et bedre job."

Hvordan tror du det gik ham senere?

Elisabeth skriver:

Jeg tror, at han bliver reddet af en sommerfugl, og så flyver den ham op til vores verden igen, og så lever han lykkeligt til sine dages ende.

På Potu findes der forskellige leveregler, fx "den, der rejser, lærer". Hvilke leveregler er vigtige for dig?

• Familie (8) • Tryghed • fred • sport (6) • Blive prof. til sport (2) • fodbold • være sød ved andre (4) • Venner (3) • mad og drikke (3) • gå i skole (2) • at jeg lærer noget • lektier • at leve livet (2) • fjernsyn, computer (2) • Styre mit temperament • Giver mig selv tid • Kunne slappe af • Ingen Ku Klux Klan • Ingen Bush • passe min hund • haven en sommeraften • længe oppe om aftenen • man skal ikke bedømme andre folk	- før man har lært dem at kende • man skal ikke kaste med sten, hvis man selv bor i et glashus • at man har noget der er ens eget • at man kan være sig selv • tænke sig om • at man ikke har brug for nødhjælp • at vi ikke er fattige • at undgå diktatorer, det fører til krig • at få et godt arbejde • hjælpe hinanden • at være glad • at have det godt • sige nej • ikke ryge • sund og rask • Skære ned på sukkerforbrug • at holde mig i form • blive stærk • at tjene penge og købe for dem	• man skal arbejde for sagen • mit hus

Andre kommentarer

Hvis du får tid til overs skal du tegne et træ fra Potu på bagsiden af dette ark.

NIKOLAI KLIMII ITER SUBTERRANEUM
MDDCCLX